

TRI UČITELJICE: ENA V SLUŽBI, DRUGA NA KARENČNEM DOPUSTU, TRETJA V STALEŽU SLOVENŠČINA IN NJENE STANDARDNE RAZLIČICE ZA RAZLIČNE UPORABNIKE

Nataša Pirih Svetina
Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 811.163.6'26'271.12(497.4:436:450)

Vprašanje, ki si ga zastavljamo v prispevku, je, ali slovenski knjižni jezik, kot slovensko jezikoslovje po tradiciji imenuje osrednji slovenski standard, dejansko predstavlja in povezuje vse govorce slovenščine ne glede na njihov izvor. Izkušnje in podatki, pridobljeni pri delu z učitelji, ki poučujejo slovenščino v različnih okoliščinah in okoljih, v Sloveniji, Avstriji, Italiji, na svoj način potrjujejo tezo o obstoju različnih standardnih različic slovenščine.

slovenski knjižni jezik, standardna slovenščina, standardne različice slovenščine

The question raised in the article is whether the Slovene standard language as defined today really unifies and represents all the speakers of the Slovene language regardless their origin. Experience and data collected while working with teachers teaching in various circumstances and environments (in Slovenia, Austria, Italy) prove the thesis of the co-existence of several different standard variations of the Slovene language.

Slovene literary language, standard Slovene, standard variations of Slovene language

1 V uvodu: knjižni in/ali standardni jezik?

Standardna različica slovenskega jezika se po tradiciji slovenskega jezikoslovja imenuje slovenski knjižni jezik. Ali gre dejansko res za eno, isto ali različno, na tem mestu ne bomo razpravljali. V preteklosti je v skladu s tradicijo prevladalo poimenovanje knjižni jezik ter se je le sem in tja pojavilo tudi poimenovanje standardni jezik. Tovrstna praksa se spreminja.¹ Šekli npr. uporablja izraza knjižni in standardni jezik sinonimno, pri čemer »[k]njižni oz. standardni jezik ni genetska jezikovna, ampak družbena jezikovna pojavnost, zato okoliščine in načini njegovega oblikovanja spadajo bolj na raziskovalna področja družbenostnega jezikoslovja kot dela uporabnega jezikoslovja« (Šekli 2004: 45).

Knjižni jezik je poimenovanje, pri katerem je izpostavljen prenosnik, knjiga oz. pisna oblika, v kateri se ta pojavlja, kar je, če poskušamo na rabo jezika gledati celostno, neustrezno. To pojasnjuje Brozović v svoji knjigi *Standardni jezik* (1970) in problematizira rabo termina knjižni jezik, ki je po njegovem mnenju hkrati preširok (v književnosti se ne uporablja samo standardni jezik) in preozek (standardni jezik se ne uporablja zgolj v književnosti) (Brozović 1970: 15). Poleg tega se, kot bomo poskušali pokazati v nadaljevanju, knjižni jezik, kot ena od opisanih socialnih zvrsti slovenščine, ki se generira v šolski praksi in laičnem javnem mnenju, zdi nekaterim uporabnikom slovenščine skoraj nedosegljiva in neuresničljiva kategorija.² Prav

¹ Tako npr. B. Pogorelec (1993), kasneje pa Skubic (2002) in Huber (2008).

² Med take uporabnike slovenščine nedvomno sodijo govorce, ki prihajajo z obrobja slovenskega jezikovnega prostora, pa tudi govorce slovenščine kot tujega ali drugega jezika (npr. priseljenci), kar pa ni predmet te razprave.

zaradi govorcev, simbolično predstavljenih v naslovu prispevka, se zdi idealizirano podobo slovenskega knjižnega jezika smiselno »prijemljivi« in spregovoriti o bolj realnih in za najrazličnejše uporabnike lažje dosegljivih standardnih različicah slovenščine.

Še to: prva v naslovu omenjena učiteljica je v službi in tudi sicer uporabnica osrednjega slovenskega standarda. Druga je z avstrijske Koroške in na karenčnem (beri: porodniškem) dopustu. Tretja je iz Italije in je v staležu, kar bi si govori iz »osredja« in tudi sicer vsi tisti, ki uporabljajo SSKJ,³ lahko napačno razlagali; dejstvo je, da ima stalno mesto učiteljice oz. je zaposlena za nedoločen čas na eni izmed šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji.⁴

2 Za standard in njegove različice

Teorija standardnih jezikov je nastala konec dvajsetih in v začetku tridesetih letih 20. stoletja v okviru praške jezikoslovne šole ter naj bi bila v svojem bistvu veljavna še danes (Brozović 1970: 18; Šekli 2004: 45). Praški lingvisti tistega časa so posebnosti standarda v primerjavi z drugimi jezikovnimi zvrstmi videli predvsem v zanj značilnih družbenih vlogah: narodnopovezovalni in narodnopredstavljalni. Iz teh naj bi izhajale tudi lastnosti standarda: njegova široka funkcij-skozvrstna razčlenjenost ter zavestnejše in obveznejše razmerje njegovih nosilcev do jezikovne norme:

Knjižni jezik tako postane enoten izraz celotne jezikovne ali narodne skupnosti. Da kot tak sploh lahko deluje, mora biti njegova sistemska jezikovna norma natančno popisana, kodificirana ter posledično predpisana kot preskriptivna jezikovna norma, ki je za nosilce knjižnega jezika tudi obvezujoča. (Šekli 2004: 47)

Pri definiranju standarda slovenščine si bomo v nadaljevanju pomagali s tezo o njegovih dveh specifičnih družbenih vlogah, najprej pa bomo definicijo poskušali dopolniti s hipotezo, ki v izhodišče postavlja uporabnike jezika, iz česar bomo poskušali izpeljati tezo o obstoju več standardnih različic slovenščine. Po tej definiciji naj bi bil standard za njegove uporabnike nevtralni jezik, pri rabi katerega so lahko v javnih situacijah in uradnih položajih relativno sproščeni in samozavestni. Izkušnje pri delu z učitelji, ki poučujejo slovenščino v različnih okoliščinah in okoljih, predvsem zunaj Slovenije, kažejo drugače. Gradiva, ki jih ti učitelji uporabljajo pri svojem delu ali nastajajo iz njega, korespondenca, ki jo učitelji naslavljajo na svoje šolske oblasti ali te nanje, jasno kažejo na to, da ob osrednjem slovenskem standardu (t. i. knjižnem jeziku) uporabniki »z obronkov slovenščine« (Strani 2011) niso in ne morejo biti ne sproščeni in ne samozavestni. Da pa so taki, ko uporabljajo v svojem okolju uveljavljene variante slovenščine, ki bi jim lahko v osrednjem prostoru priznali status standardnih različic.

Vprašanje, ki izhaja iz definicije standarda kot narodnopovezovalnega, je, ali je slovenski

³ SSKJ *stalež* razlaga kot: **1.** lov. število (*določene*) divjadi, navadno v lovišču [...] ♦ agr. povečati stalež živine število; rib. ribji stalež [...] **2.** publ. število zaposlenih v kaki dejavnosti [...] **3.** knjiž. položaj, status [...] žarg. dobil je tri dni bolniškega staleža *bolniškega dopusta*. Pri tem se zdi v osrednjeslovenskem prostoru zadnja, žargonska raba še najbolj uveljavljena. V gradivu, zbranem ob izobraževalnih seminarjih za učitelje iz Italije, pa je npr. zaslediti naslednje primere: *Leta 1995 sem bila imenovana v stalež za poučevanje v otroškem vrtcu; 1. 9. 1995 imenovana v stalež vzgojiteljica za nedoločen čas; Leta 1994 sem stopila v stalež.* Črkovalnik za slovenščino besedo stalež dosledno podčrtuje. Zveze karenčni dopust SSKJ ne pozna, pod karenca pa najdemo naslednje razlage: **1.** med. pomanjkanje kake snovi v organizmu [...] **2.** jur. čas, pred potekom katerega se določena pravica ne more uveljaviti; čakalni čas, čakalni rok: skleniti zavarovanje s karenco (<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>).

⁴ Zaradi različne organiziranosti šolskih sistemov v sosednjih državah je to le približna razlaga, nastala kot posledica poskusa preslikave na slovenski šolski sistem. Podobna so še poimenovanja, ki v šolskem sistemu v Sloveniji nimajo materialne osnove, npr. didaktično ravnateljstvo, habilitacije za učitelje v srednjih (višjih) šolah, didaktični posegi, programacija ipd.

knjižni jezik (narodno)povezovale, torej povezovale za vse govorce slovenščine ne glede na njihov (geografski) izvor. Če ostane zgolj pri v naslovu omenjenih primerih, na to vprašanje ne moremo enoznačno odgovoriti. Za zvezo »biti v službi« bi lahko rekli, da jo razumejo uporabniki z vseh treh omenjenih področij rabe slovenščine: osrednjega, ki je bolj ali manj prekriven z mejami današnje države Slovenije, in obeh nekoliko bolj obrobnih; v tem primeru bi lahko torej na zgornje vprašanje enostavno odgovorili z *da*. Tega pa ne bi mogli trditi ob preostalih dveh besednih zvezah. Za zvezi »biti na karenčnem dopustu« in »biti v staležu« bi lahko trdili, da ju ni v repertoarju večine uporabnikov slovenščine, sploh ne tistih, ki ne prihajajo s področja, kjer se ti zvezi običajno uporabljata, oz. nimajo stikov z uporabniki slovenščine s teh področij.⁵ Zelo enostavno bi bilo torej reči, da besedni zvezi pač nista del knjižnega jezika in se ob njuni uporabi o povezovalni vlogi knjižnega jezika sploh ne gre spraševati. Stvari pa seveda niso tako enostavne. Kam sodita besedni zvezi, če ju ni v repertoarju knjižnega jezika? Vprašanje je zanimivo zato, ker so uporabniki teh besednih zvez izobraženi uporabniki slovenskega knjižnega jezika (po vsej verjetnosti najbolj opismenjeni uporabniki slovenščine v svojih okoljih); zavedajo se pomena in vlog tako knjižnega kot drugih socialnih in funkcijskih zvrsti jezika. Zvezi sta bili nedvomno uporabljene v situacijah, za katere vedo, da zahtevajo rabo knjižnega jezika.⁶ Naše razmišljanje gre torej v smeri, da je treba tem specifičnim rabam priznati status standarda, njihove uporabnike pa očistiti »izvirnega greha« napačne,

neustrezne, standardno nesprejemljive rabe ter jim tudi s tem vliti nekaj prepotrebne samozavesti in sproščenosti.

Definicija standarda govori tudi o njegovi narodnopredstavljalni vlogi; če naj bi standard predstavljal vse njegove govorce navzven, naj bi predstavljal tudi govorce z njegovega obrobja, to pa naj bi pomenilo, da mora upoštevati tudi njihovo dejansko izpričano rabo jezika.

3 Zakaj?

Ideja o tem, da smemo na slovenskem govornem področju govoriti o različnih standardih ali variantah standarda, ni nova in ni naša (Schellander 1988; Ožbot 2012), povezovali pa bi se jo dalo tudi s tezo o sodobnih pokrajinskih knjižnih jezikih, ki jih Šekli (2004: 48) definira kot »konkretni, tj. sistemski neorganski idiom, ki na nekem zemljepisno omejenem območju znotraj 'jezika' ali dela 'jezika' opravlja družbeno sporazumevalno vlogo namesto 'krovnega' knjižnega jezika oz. jo opravlja skupaj z njim zaradi odsotnosti oz. le delne prisotnosti le-tega».⁷

Pokrajinski knjižni jeziki se od knjižnega jezika razlikujejo po zmanjšani družbeni vlogi, zaradi zemljepisne omejenosti svojega delovanja opravljajo le pokrajinsko povezovalno in pokrajinsko predstavnisko vlogo, to pa se kaže tudi v njihovi okrnjeni funkcijskozvrstni razčlenjenosti (Šekli 2004: 48). S pokrajinskimi knjižnimi jeziki se je najnatančneje ukvarjal Duličenko (1981, 1994; v: Šekli 2004: 48):

Med vzroki za njihovo nastajanje našteva predvsem: ločenost oz. samostojnost lokalne jezikovne skupnosti v okviru »jezikovne« oz.

⁵ Šele redni stiki z zelo različnimi govorci slovenščine, srečevanje (in tudi nerazumevanje) takih rab najbrž sprožajo tovrstna vprašanja.

⁶ O rabi učiteljskega žargona ali česa podobnega ni smiselno razpravljati, če pritegnemo vire, iz katerih smo primera citirali; zveza *karenčni dopust* je izpisana iz letnega poročila Zvezne gimnazije in zvezne realne gimnazije za Slovence v Celovcu za leto 2011/12 (str. 10), druga pa je zelo pogosta v prošnjah učiteljev, ki se na Deželni šolski urad v Trstu obračajo s prošnjo za sobotni dopust, ki ga delavcem slovenskih izobraževalnih institucij v Italiji omogočajo Osimski sporazumi.

⁷ Avtor sicer meni, da na obravnavanih področjih v Režiji, zgornjih Terskih in Nadiških dolinah v Italiji ter v Porabju na Madžarskem pokrajinski knjižni jeziki igrajo vlogo veznega člana med zemljepisnim narečjem in krovnim knjižnim jezikom, ki naj bi predstavljal cilj dolgoročne jezikovne politike (Šekli 2004: 49, 54). Kot pišemo v nadaljevanju, pa je ta cilj smiseln le ob relativizaciji pojma »krovnici« knjižni jezik.

narodne skupnosti v ozemeljskem (obrobni položaj ali otoška lega) ali katerem drugem (verskem, političnem, kulturnem) pogledu, opazno oddaljenost njenega zemljepisnega narečja oz. narečij od krovnega knjižnega jezika, njeno posebno etnično zavest, strnjenost njenega jezikovnega prostora, subjektivni faktor kot posamezniki v vlogi nosilcev pokrajinskega knjižnega jezika.

Vse te opredelitve govorijo v prid tezi o posebnih standardnih različicah slovenščine, ki so nastale na obrobju slovenskega etničnega prostora. Njihov nastanek je posledica »obrobnosti« in specifičnih zgodovinskih in političnih okoliščin, iz česar sledi, da slovenski knjižni jezik, kot je tradicionalno opisan, normiran in kodificiran, predstavlja zgolj osrednji slovenski standard v idealizirani obliki. Ta pa, kot pojasnjujemo, nikakor ne more zadostiti potrebam uporabnikov slovenščine z njenih obrobij. Zato se na tem mestu tudi mi zavzemamo za relativizacijo enotnega knjižnega standarda (Ožbot 2012: 115) in spregovorimo v podporo več standardnim različicam slovenščine, v podporo najrazličnejšim uporabnikom slovenščine, z najrazličnejših obrobij, pri njihovi bolj sproščeni in samozavestni rabi slovenščine.

K utemeljevanju standardnih različic slovenščine lahko pritegnemo še nekaj dejstev. Brozović (1988) je najbrž prvi spregovoril o knjižni slovenščini kot o sodobnem slovenskem standardnem jeziku. V njegovem prispevku je zgoščeno prikazan razvoj slovenskega standarda in problemi, ki so se ob njem pojavljali, med njimi purizem. Specifičnost slovenskega standarda avtor med drugim pripisuje dejstvu, da se je vedno razvijal v večjezikovnih državnih tvorbah:

Del specifičnosti slovenskega standardnega jezika izhaja iz dejstva, da se je vedno razvijal v večjezičnih državnih skupnostih, najprej v avstro-ogrski, potem jugoslovanski; v takih situacijah mora avtomatično prihajati do takih ali drugačnih problemov pri razporeditvi uporabnih sfer posameznih standardnih jezikov v administraciji, ekonomiji, šolstvu, prometu,

znanosti, v medijih, kulturi, religioznem življenju in tudi v vsakdanji rabi jezika. Poleg tega se v takih pogojih nujno razvijajo posebne skupne jezikovne značilnosti v terminologiji, nomenklaturi, frazeologiji, semantiki jezikovnih navadah ipd. Vse ta dejstva se zakonito odražajo v fiziognomiji standardnega jezika. (Brozović 1988: 251)⁸

V nadaljevanju pa še:

Razvoj slovenskega standardnega jezika je močno zaznamovan z dejstvom, da se je do leta 1918 razvijal pod dominantnim vplivom večjih in bolj razvitih neslovanskih standardnih jezikov, nemškega na celotnem področju, italijanskega in madžarskega regionalno. Po letu 1918 so vsi ti trije jeziki obdržali dominanten položaj za velike slovenske manjšine v sosednjih državah, po letu 1945 pa je bil k nacionalni matici priključen samo večji del področja, ki je bil do takrat pod italijansko oblastjo. Dominacija nesorodnih jezikov je zelo bistveno vpliva na fiziognomijo standardnega jezika, ki ji je potrjen – v tem smislu so enako pomembni tako rezultati pritiska kot tudi rezultati obrambe pred njim. (Brozović 1988: 251)⁹

Toliko bolj kot za osrednji slovenski prostor veljajo okoliščine večjezikovnih tvorb za slovensko govoreče skupnosti na obrobju. Na te okoliščine bi bilo treba gledati vsaj nevtrarno, če ne že dobrohotno, kar pa zaradi že omenjenih purističnih načel, ki so sicer lahko odigrala pozitivno vlogo pri standardizaciji slovenščine, nikoli doslej ni bila praksa. Vse prej navedene posebne skupne jezikovne značilnosti, ki nastajajo v situacijah medjezikovnega stika, značilnih za govorne skupnosti na obrobju, so bile avtomatično pojmovane kot slabe, negativne, kot nekaj, kar ni in ne more biti del knjižnega jezika. Že tako neugodne jezikovne, družbenopolitične in zgodovinske razmere, ki niso bile naklonjene razvoju samozavestnih in sproščenih govorcev slovenščine, so bile še dodatno otežene s skrajno negativnim purističnim pristopom, ki ga je narekoval osrednji prostor, sicer ključen za razvoj standarda. V nekakšni obrambni drži

⁸ Za potrebe pričujočega besedila prevedla avtorica prispevka.

⁹ Za potrebe pričujočega besedila prevedla avtorica prispevka.

so ti govorniki tudi sami razvili zelo strasten,¹⁰ obrambno-purističen odnos do jezika, ki se kaže po eni strani v potrebi po ohranjanju arhaičnih oblik, ki so same po sebi lahko rezultat preteklega prevzema iz dominantnega jezika, po drugi strani pa v skrajno odklonilnem odnosu do vsega, kar bi še lahko vplivalo na jezik.¹¹

Če naj bi imel standardni jezik povezovalno in združevalno vlogo, potem je dejansko smiselno, da je ta standard tak, da je vključen za vse njegove uporabnike. Cilj dolgoročne jezikovne politike (Šekli 2004) torej ne more biti standard, ki je od uporabnika tako oddaljen, tako neorganski, da ta pri njegovi rabi ni in ne more biti ne samozavesten in ne sproščen. O tem je že leta 1988 razmišljal Schellander¹² in celo izpostavil negativni odnos govorcev z obrobja do osrednjega standarda:

V vseh omenjenih strukturah se je razvila oziroma ohranila posebna koroška govorna zvrst, ki jo starejša generacija označuje z izrazom pismeno in jo pojmuje kot knjižni jezik. Dejansko je ta govorna zvrst v primerjavi s sodobno zbornogovorno normo predvsem glasovno in naglasno bolj ali manj odstopajoča oblika govora, ki ga lahko imenujemo koroški pokrajinski govor. Besedno in oblikoslovno se ta govor opira predvsem na zborna sredstva, tudi takšna, ki veljajo danes za zastarela, vendar govorniki vanj pogosto vpletajo prvine svojega krajevnega govora z vseh jezikovnih ravnin, posebno v neformalnih govornih položajih pa tudi nemške besede in rečenice, ali pa celo preklaplajo. Večina govorcev, ki ta govor sprejemajo kot koroški, ima do dovršene in sproščene oblike sodobnega zbornega govora

emocionaliziran in navadno bolj ali manj odklanjajoč odnos, pogosto ju zavrača kot kranjščino ali ljubljansčino, predvsem tedaj, če ju uporablja v sicer ustreznem govornem položaju domači govorec. (Schellander 1988: 268)

In naprej:

Različica zborni normi približanega govora, ki ohranja zgoraj navedene prvine koroškega pokrajinskega govora [gre za glasovne, naglasne in intonacijske značilnosti; op. avtorice], se je uveljavila tudi pri večini učiteljev in učencev na Zvezni gimnaziji za Slovence [...] Na splošno jo pojmujejo kot koroškoknjižno slovenščino. Svojo varianto zborni normi približanega govora z izrazitimi pokrajinskimi posebnostmi zagovarjajo govorniki tudi z analogično posebnostjo avstrijske visoke nemščine v primerjavi z visoko nemščino v Zvezni republiki Nemčiji ali Švici. (Schellander 1988: 271)¹³

Je torej čas, da bi, tako kot sugerira Ožbot (2012: 112), le problematizirali »koncept monolitnega jezikovnega standarda«, se zavzeli za njegovo relativizacijo in dopustili, namesto ekskluzivnosti, njegovo večjo inkluzivnost?¹⁴

4 Sklep

Glede na to, da so nekatere jezikovne ravnine bolj dovzetne za prenose kot druge, npr. prenosi so običajnejši na leksikalni ravnini (prim. Ožbot 2012: 112), bi bilo morda vredno razmišljati predvsem o relativizaciji in rahljanju standarda in dopuščanju več različnih variant predvsem na leksikalni ravnini. Ožbot (2012: 113) v jezikovnem stiku in v z

¹⁰ Tržaška slovenistka in pisateljica Vilma Purič je na literarnem popoldnevu v Trubarjevi hiši literature, 30. 5. 2013, ob predstavitvi svojega romana govorila o »obsesivnem doživljanju jezika«.

¹¹ Taka je npr. dosledna raba besede *vrtnarica* v pomenu vzgojiteljice v otroškem vrtcu na avstrijskem Koroškem. Z oznako starinsko pozna tak pomen te besede tudi SSKJ.

¹² V sklepu svoje razprave se sicer zavzame za enoten, povezovalni knjižni jezik.

¹³ V skladu s tem citatom bi bilo morda možno razmišljati o slovenščini celo kot o policentričnem jeziku. Prim. Kordić 2009.

¹⁴ Rezultati mednarodne raziskave, ki je bila opravljena med nekaj več kot 1000 anketiranimi nejezikoslovci iz sedmih različnih držav in katere namen je bilo ugotoviti oz. določiti konsenz glede definicije standardnega jezika, so pokazali na dve vzporedni pojmovanji standarda, ki se dopolnjujeta in ne izključujeta: po definicijah enih je standard socialno razlikovalen (t. i. ekskluzivni standardni jezik), po drugih pa je socialno koheziven (t. i. inkluzivni standardni jezik) (Smakman 2012).

njim povezanih pojavih vidi enega temeljnih mehanizmov jezikovnega spreminjanja in jezikovnega prenavljanja, do katerih prihaja vzporedno in v povezavi z mehanizmi notranjih jezikovnih inovacij. Jezikovni stik je po navadi tisti, ki omogoči ali okrepi nekaj, kar v jeziku dejansko že obstaja, le redko pa prinese nekaj zares novega. To je pomembna ugotovitev, ki spreminja pogled na jezikovni stik kot na nekaj skoraj nujno negativnega. Ob rahljanju oz. dopuščanju večje variantnosti znotraj jezikovnega standarda pa se zastavita še vprašanji sprejemljivosti in razumljivosti (Ferbežar 2012). Vprašanji sta vsekakor povezani; z večjo razumljivostjo, kar konkretno pomeni tudi poučevanje ali vsaj ozaveščanje o obstoju različnih (npr. leksikalnih) uresničitev, ki jih v vsaj približno enakih govornih situacijah in položajih zaradi različnih kontekstov in družbenih okoliščin danes uporabljajo govorci slovenščine iz različnih geografskih okolij, bi posledično dosegli tudi večjo medsebojno sprejemljivost posameznih različic. S tem pa bi standard dejansko pridobil na svoji narodnopovezovalni in narodnopredstavni vlogi, nadejati pa si je tudi bolj sproščenih in samozavestnih uporabnikov slovenščine z vseh strani.

Literatura

- BROZOVIĆ, Dalibor, 1970: *Standardni jezik. Teorije, usporedbe, geneza, povijest, suvremena zbilja*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- BROZOVIĆ, Dalibor, 1988: Suvremeni slovenski standardni jezik – kompleksan lingvistički fenomen. Boris Paternu, Franc Jakopin (ur.): *Sodobni slovenski jezik, literatura in kultura. Obdobja 8*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 245–260.
- FERBEŽAR, Ina, 2012: *Razumevanje in razumljivost besedil*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- HUBER, Damjan, 2008: Slovenski (standardni) jezik v javnosti nekoč in danes. *Riječ 14/1*. 99–109.
- KORDIĆ, Snježana, 2009: Policentrični standardni jezik. Lada Badurina, Ivo Pranjković, Josip Silić (ur.): *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*. Zagreb: Disput. 83–108.
- OŽBOT, Martina, 2012: Dejanskost jezikovne rabe in vprašanje jezikovnega standarda (nekaj misli ob opazovanju kontaktnih pojavov, še posebej v slovenščini zamejskih govorcev v Italiji). Boža Krakar Vogel (ur.): *Slavistika v regijah – Koper. Zbornik Slavističnega društva Slovenije 23*. 111–115.
- POGORELEC, Breda, 1993: Jezikovna politika in jezikovno načrtovanje pri Slovencih – zgodovina in sodobni vidiki. Inka Štrukelj (ur.): *Jezik tako in drugače*. 2–17.
- SCHELLANDER, Anton, 1988: Sodobni slovenski jezik na Koroškem: vprašanja govornega sporazumevanja, jezikovnega znanja in jezikovne rabe v dvojezični situaciji. Boris Paternu, Franc Jakopin (ur.): *Sodobni slovenski jezik, literatura in kultura. Obdobja 8*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 261–273.
- SKUBIC, Andrej E., 2002: Mesto standardnega jezika v repertoarju posameznika. Ada Vidovič Muha (ur.): *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje. Obdobja 20*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 209–226.
- SMAKMAN, Dick, 2012: The definition of the standard language: a survey in seven countries. Joshua A. Fishmanin, Ofelia Garcia (ur.): *International Journal of the Sociology of Language 218*. 25–58.
- STRANI, Primož, 2011: *Šola na obronkih slovenščine. Metodološki in didaktični vidiki poučevanja slovenščine kot drugega ali tujega jezika v Furlaniji Julijski krajini*. Trst: ANSAS.
- ŠEKLI, Matej, 2004: Jezik, knjižni jezik, pokrajinski oz. krajevni knjižni jezik: genetskojezikoslovni in družbenostnojezikoslovni pristop k členjenju jezikovne stvarnosti (na primeru slovenščine). Erika Kržišnik (ur.): *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem. Členitev jezikovne resničnosti. Obdobja 22*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 41–58.